

ชื่อเรื่อง ผลการจัดบริการส่งเสริมทันตสุขภาพในกลุ่มเด็ก ๐-๒ ปี ในรพ.สต. อำเภอรามกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

ชื่อผู้พัฒนาผลงาน นางสาวพัชรี เรืองงาม ทันตแพทย์ชำนาญการพิเศษ รพ.พรานกระต่าย

โทรศัพท์ 083-164-3710 E-mail: rueng_ngam@hotmail.com

ประเภทผลงานวิชาการ ผลงาน Innovation

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการประเมินผลการจัดรูปแบบบริการส่งเสริมทันตสุขภาพในกลุ่มเด็ก ๐-๒ ปี ในรพ.สต.ซึ่งเป็นรูปแบบบริการที่ปรับใหม่จากเดิมที่ทำในคลินิกเด็กดี คือจัดกิจกรรมส่งเสริมทันตสุขภาพเดือนละ ๑ ครั้งพร้อมกับการฉีดวัคซีน เป็นการนัดผู้ปกครองรายกลุ่มเพื่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมทันตสุขภาพโดยเฉพาะ ทุก ๖ เดือน โดยทำเฉพาะรพ.สต.ที่ไม่มีทันตภิบาลประจำ เพื่อเพิ่มการเข้าถึงบริการและลดการเกิดฟันผุในเด็ก ๐-๒ ปีของเด็กในพื้นที่รพ.สต.ที่ไม่มีทันตภิบาลประจำ อำเภอรามกระต่าย ผลการดำเนินงานพบว่าการเข้าถึงบริการมีแนวโน้มสูงขึ้นและเด็กมีแนวโน้มฟันผุลดลง ดังนี้ ร้อยละฟันผุของเด็ก ในปี ๒๕๖๑ ๒๕๖๒ และ๒๕๖๓ เท่ากับ ร้อยละ ๒๘.๐๔ ๒๗.๔๖ และ ๒๕.๗๗ ตามลำดับ แต่ร้อยละฟันผุของเด็ก ๓ ปี ของอำเภอรามกระต่ายยังคงสูงอยู่ ควรทำโครงการนี้ต่อไปอย่างต่อเนื่องและพัฒนารูปแบบให้สามารถทำให้ผู้ปกครองมีทัศนคติ ความรู้ และพฤติกรรมการดูแลช่องปากลูกให้ดีขึ้นต่อไป

ประเด็นปัญหา

โรคฟันผุเป็นปัญหาที่พบมากในช่วงเด็กก่อนวัยเรียน ส่งผลต่อเด็กหลายประการ เช่น เด็กปวดฟันทำให้รับประทานอาหารได้น้อยลง รบกวนการนอนของเด็ก ซึ่งส่งผลต่อน้ำหนักตัว การเจริญเติบโต และคุณภาพชีวิตของเด็กได้ ทำให้เกิดมาตรการส่งเสริม ป้องกันและควบคุมโรคในช่องปากที่จัดทำขึ้นในกลุ่มหญิงตั้งครรภ์และเด็กก่อนวัยเรียน โดยจัดกิจกรรมส่งเสริม ป้องกันควบคุมโรค รักษา และฟื้นฟู อย่างต่อเนื่องตั้งแต่แม่มาฝากครรภ์ในคลินิกฝากครรภ์จนถึงคลอดแล้วนำลูกมาฉีดวัคซีนในคลินิกเด็กดีพร้อมทั้งการได้รับการตรวจฟัน สอนทันตสุขศึกษา ฝึกการแปรงฟันแก่ผู้ปกครอง และหาฟลูออไรด์วานิชในเด็กกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดฟันผุ ซึ่งกระทำโดยทันตบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในรพ.สต.ที่ไม่มีทันตภิบาล เครือข่ายทันตสาธารณสุขอำเภอรามกระต่ายมี รพ.สต. ๑๕ แห่ง มีทันตภิบาลประจำรพ.สต.อยู่ ๕ แห่ง คือ รพ.สต.วังตะแบก รพ.สต.ท่าไม้ รพ.สต.วังควง รพ.สต.ห้วยยั้ง และรพ.สต.เขาคริส รพ.สต.ที่ไม่มีทันตภิบาล มี ๑๐ แห่ง คือ รพ.สต.บางลาด รพ.สต.วังชะโอน รพ.สต.ลานกระต่าย รพ.สต.ลานทอง รพ.สต.คุยประคู้ รพ.สต.หนองโสน รพ.สต.คุยป้อม รพ.สต.คลองพิไกร รพ.สต.โพธิ์พัฒนา และรพ.สต.ลานไผ่ จะมีเจ้าหน้าที่ ๑ ท่าน เป็นผู้คอยประสานงานด้านทันตสาธารณสุขและให้บริการทันตสาธารณสุขในเด็ก ๐-๒ ปี แม้ว่าจะมีการมอบหมายให้ทุกรพ.สต.มีเจ้าหน้าที่ดูแลงานทันตสาธารณสุขแล้ว แต่เจ้าหน้าที่ในรพ.สต.จะได้รับมอบหมายดูแลตามกลุ่มวัย เช่น แม่และเด็ก นักเรียน ผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นคนละคนกัน ทำให้ไม่เข้าใจงานด้านทันตสาธารณสุขได้ครบทุกงาน เพราะงานทันตสาธารณสุขต้องดูแลประชาชนทุกกลุ่มวัย จึงทำให้การให้บริการด้านทันตสาธารณสุขในเด็ก ๐-๒ ปี ไม่ได้ประสิทธิผลเท่าที่ควร จึงได้จัดแบ่งโซนให้ทันตภิบาลที่อยู่ประจำรพ.สต.ไปช่วยรพ.สต.ที่ไม่มีทันตภิบาลในการดูแลงานทันตสาธารณสุขในทุกกลุ่มวัยด้วย แต่เนื่องจากภาระงานที่ทันตภิบาลในรพ.สต. ไม่ได้มีเพียงงานด้านทันตสาธารณสุขเท่านั้นประกอบทั้งจำนวนประชากรที่ต้องดูแลมีจำนวนมากโดยเฉพาะเด็กวัยเรียนที่ต้องนัดเด็กมารับบริการที่รพ.สต.ด้วย จึงทำให้การทำงานในคลินิกเด็กดีทำได้ไม่เต็มที่ มีผู้ปกครองและเด็กจำนวนหนึ่งกลับบ้านก่อนการหาฟลูออไรด์เนื่องจากเด็กร้องไห้เพราะฉีดวัคซีน ผู้ปกครองจำนวนหนึ่งไม่ได้รับการสอนทันตสุขศึกษาหรือฝึกแปรงฟันในเด็กจริงๆเนื่องจากจำนวนเด็กที่มาใช้บริการจำนวนเยอะและต้องรับการตรวจหลายอย่าง และที่สำคัญทันตภิบาลไม่สามารถไปช่วยงานในคลินิกเด็กดีของรพ.สต.ทุกแห่งในโซนของตนเองได้ทั้งหมด

ผลการสำรวจสภาวะสุขภาพช่องปากในเด็กอายุ ๓ ปี ของอำเภอพรานกระต่าย ปี ๒๕๕๘ ๒๕๕๙ และ ๒๕๖๐ ปรากฏฟันผุ (caries free) เท่ากับ ร้อยละ ๒๘.๘๗ ๔๘.๐๕ และ ๔๓.๑๔ ซึ่งน้อยกว่าระดับจังหวัด คือ ร้อยละ ๔๙.๙๑ ๕๗.๖๘ และ ๕๙.๕๖ และระดับประเทศ ร้อยละ ๔๗.๑๐ และจากตัวชี้วัดงานทันตสาธารณสุข ปีงบประมาณ ๒๕๖๑ คือ เด็กอายุ ๓ ปี ปรากฏฟันผุ ร้อยละ ๕๐ ทำให้กลุ่มงานทันตกรรมโรงพยาบาลพรานกระต่ายต้องมาปรับกระบวนการทำงานใหม่เพื่อให้เด็กอายุ ๓ ปี ของอำเภอพรานกระต่ายปราศจากฟันผุมากกว่าร้อยละ ๕๐

วัตถุประสงค์

เพื่อเพิ่มการเข้าถึงบริการด้านทันตสาธารณสุขของผู้ปกครองและเด็กและลดการเกิดฟันผุในเด็ก ๐-๒ ปี ของเด็กในพื้นที่รพ.สต.ที่ไม่มีทันตภิบาลประจำ อำเภอพรานกระต่าย

วิธีดำเนินการ

ผลการประชุมเครือข่ายทันตสาธารณสุขอำเภอพรานกระต่ายสรุปได้ว่า กลุ่มงานทันตกรรมโรงพยาบาลพรานกระต่ายจะเป็นผู้ไปทำงานส่งเสริมทันตสุขภาพในเด็ก ๐-๒ ปี ในรพ.สต.ที่ไม่มีทันตภิบาลประจำเอง เนื่องจากบุคลากรในโรงพยาบาลมีจำนวนเพียงพอ คือมีทันตแพทย์ทั้งหมด ๘ คน ทันตภิบาล ๒ คน และนักวิชาการสาธารณสุข ๒ คน ซึ่งได้มอบหมายให้ทันตแพทย์ ๑ คนและนักวิชาการสาธารณสุข ๑ คน เป็นผู้รับผิดชอบงานในกลุ่มแม่และเด็ก ๐-๒ ปี เป็นผู้ออกไปให้บริการในรพ.สต.ที่ไม่มีทันตภิบาล โดยจะนัดผู้ปกครองและเด็กมาที่รพ.สต.เพื่อมารับบริการส่งเสริมทันตสุขภาพโดยเฉพาะทุก ๖ เดือน ซึ่งจะทำให้มีเวลาในการให้ทันตสุขศึกษาและฝึกแปรงฟันในเด็กแก่ผู้ปกครองได้ผลสำเร็จมากขึ้นไม่ต้องกังวลเรื่องผู้ปกครองพาเด็กกลับบ้านเพราะเด็กร้องไห้หลังการฉีควัคซีน ส่วนรพ.สต.ที่มีทันตภิบาลประจำให้บริการส่งเสริมทันตสุขภาพในเด็ก ๐-๒ ปี ในคลินิกเด็กดีเหมือนเดิมโดยเน้นย้ำถึงพฤติกรรมสุขภาพช่องปากที่พึงประสงค์ได้แก่ การแปรงฟันอย่างมีคุณภาพของผู้ปกครอง และพฤติกรรมการบริโภคนมหวานและขนมกรุบกรอบในเด็ก เนื่องจากการให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพช่องปากตั้งแต่ช่วงปฐมวัยมีความสำคัญสามารถลดโอกาสเกิดฟันผุได้ นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับโรคฟันผุเด็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติคือ ทักษะการรู้ทันตสุขภาพของผู้ปกครอง^(๑-๓) และอนามัยช่องปากหรือปริมาณคราบจุลินทรีย์ โดยเด็กที่มีคราบจุลินทรีย์มากมีฟันผุมากกว่าเด็กที่มีคราบจุลินทรีย์น้อย^(๔) กลุ่มงานทันตกรรมโรงพยาบาลพรานกระต่ายจึงเห็นความสำคัญทักษะการรู้ทันตสุขภาพของผู้ปกครอง และอนามัยช่องปากของเด็ก ดังนั้นผู้ปกครองควรได้รับการฝึกการแปรงฟันและเสริมการแปรงฟันให้เด็กไปด้วยเพราะการแปรงฟันเป็นวิธีหลักในการกำจัดหรือลดการสะสมของแผ่นคราบจุลินทรีย์ที่สามารถปฏิบัติได้ง่ายและแพร่หลายที่สุด ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อภาวะอนามัยช่องปากที่ดีของเด็กลดการเกิดฟันผุในเด็กได้

ผลการดำเนินการ

ผลการดำเนินงานส่งเสริมทันตสุขภาพเด็ก ๐-๒ ปี ในรพ.สต.ที่ไม่มีทันตภิบาล ในปี ๒๕๖๑ ๒๕๖๒ และ ๒๕๖๓ มีดังนี้ (คิดตามจำนวนเด็กที่มารับบริการไม่ได้คิดตามเป้าหมายจริง ๙ เดือน-๒ ปี)

รพ.สต.	ร้อยละการเกิดฟันผุในเด็ก		
	๒๕๖๑	๒๕๖๒	๒๕๖๓
- บางลาด	๓๒.๓๐	๒๒.๕๐	๒๖.๐๙
- วังชะโอน	๓๐.๗๗	๔๒.๓๐	๔๒.๘๖
- ลานกระทิง	๒๔.๑๔	๑๔.๒๘	๒๐.๖๙
- ลานทอง	๑๖.๖๗	๒๙.๐๓	๑๕.๐๐
- คุยประดู่	๒๓.๘๑	๑๑.๑๑	๑๗.๓๙
- หนองโสน	๓๔.๒๓	๑๘.๑๘	๑๕.๑๕
- คุยป้อม	๑๙.๖๔	๒๓.๘๑	๒๓.๗๓
- คลองพิไกร	๓๒.๓๑	๒๗.๓๘	๒๗.๕๐
- โพธิ์พัฒนา	๕.๐๐	๒๒.๒๒	๑๕.๐๐
- ลานไผ่	๔๔.๔๔	๕๔.๑๗	๕๒.๖๓
รวม	๒๘.๐๕ (๙๙/๓๕๓)* ๑๐๐	๒๗.๔๖ (๑๐๖/๓๘๖)* ๑๐๐	๒๕.๗๘ (๙๑/๓๕๓)* ๑๐๐
ร้อยละเด็กอายุ ๓ ปี ของ อำเภอพรานกระต่าย ฟันผุ	๖๐.๒๔	๖๓.๙๘	๔๔.๒๔
ร้อยละเด็กอายุ ๓ ปี ของ จังหวัดกำแพงเพชร ฟันผุ	๓๘.๐๘	๓๘.๗๔	๒๓.๓๘

เมื่อพิจารณาผลงานบริการ เด็กอายุ ๐-๒ ปีของอำเภอพรานกระต่าย ได้รับการตรวจและบันทึกสุขภาพช่องปาก (ตัวชี้วัด ร้อยละ ๗๐) ปี ๒๕๖๑ ๒๕๖๒ และ ๒๕๖๓ พบร้อยละ ๗๒.๐๓ ๗๔.๓๗ และ ๙๑.๔๘ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ผลงานบริการผู้ปกครองเด็ก ๐-๒ ปี ได้รับการสอนสาธิตการดูแลสุขภาพช่องปาก(ตัวชี้วัด ร้อยละ ๗๐) ปี ๒๕๖๑ ๒๕๖๒ และ ๒๕๖๓ พบร้อยละ ๘๑.๕๔ ๘๐.๕๘ และ ๘๐.๑๖ และผลงานบริการเด็กอายุ ๐-๒ ปี ได้รับการทาฟลูออไรด์วานิช (ตัวชี้วัด ร้อยละ ๓๐) ปี ๒๕๖๑ ๒๕๖๒ และ ๒๕๖๓ พบร้อยละ ๖๑.๙๘ ๖๔.๐๑ และ ๖๓.๑๓ พบว่าในเรื่องการเข้าถึงบริการด้านทันตสาธารณสุขในคลินิกเด็กดีสามารถทำผ่านตัวชี้วัดได้ทุกตัว

ประโยชน์ที่ได้รับ

หลังจากกลุ่มงานทันตกรรมโรงพยาบาลพรานกระต่ายได้ออกไปทำงานส่งเสริมทันตสุขภาพในเด็ก ๐-๒ ปี ในรพ.สต.ที่ไม่มีทันตภิบาลเป็นเวลา ๓ ปีพบว่าเด็กมีแนวโน้มฟันผุลดลง แต่เมื่อดูผลรวมร้อยละฟันผุในเด็ก ๓ ปีของอำเภอพรานกระต่าย พบว่ายังคงสูงอยู่ อาจเนื่องมาจากการที่กลุ่มงานทันตกรรมโรงพยาบาลพรานกระต่ายได้ออกไปทำงานส่งเสริมทันตสุขภาพที่รพ.สต.โดยการนัดผู้ปกครองมาเพื่อมารับบริการส่งเสริมทันตสุขภาพอย่างเดียวจะมีผู้ปกครองบางส่วนไม่มา แก้ไขโดยการออกรพ.สต.บ่อยขึ้นทำให้สามารถเจอผู้ปกครองเด็กได้ครบและดำเนินโครงการต่อไปเพื่อปลูกฝังความรู้ ทักษะและพฤติกรรมดูแลสุขภาพช่องปากที่ดีแก่ผู้ปกครอง และปรับระบบการทำงานในคลินิกเด็กดีในรพ.สต.ที่มีทันตภิบาลให้สามารถเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพบริการสุขภาพช่องปากในเด็กให้ดีขึ้น โดยอาจให้ทันตสุขศึกษาและสอนแปรงฟันในช่วงที่รอฉีดวัคซีน

แนวทางการขยายผล

- ทำวิจัยประเมิน ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพช่องปากของผู้เลี้ยงดูเด็กกับผลกระทบของสุขภาพช่องปากต่อคุณภาพชีวิตและฟันผุในเด็ก อายุ ๑-๓ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งผ่านการประเมินของคณะกรรมการจริยธรรมของจังหวัดแล้ว แต่อยู่ในช่วงรอการเข้าไปเก็บข้อมูลเนื่องจากติดสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙ เพื่อที่จะได้ทราบถึงระดับความรู้ด้านสุขภาพช่องปากของผู้เลี้ยงดูเด็ก จะทำให้สามารถเข้าไปสอนในส่วนที่ผู้เลี้ยงดูเด็กขาดได้ จากงานวิจัยที่ผ่านมาพบว่าผู้เลี้ยงดูเด็กที่มีความรู้ด้านสุขภาพช่องปากดีมีความสัมพันธ์กับเด็กที่ไม่มีฟันผุ

- ปรับระบบการทำงานในคลินิกเด็กดีในรพ.สต.ที่มีทันตภิบาลให้สามารถฝึกแปรงฟันและสอนทันตสุขภาพแก่ผู้ปกครองได้มากที่สุดเพื่อการสร้างความรู้ด้านสุขภาพช่องปากให้แก่ผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็ก และเพื่อลดการเกิดฟันผุในเด็ก โดยอาจให้ทันตสุขศึกษาและสอนแปรงฟันในช่วงที่รอฉีดวัคซีน

-ปรับระบบการทำงานในคลินิกเด็กดีในรพ.สต.ที่ไม่มีทันตภิบาล โดยเพิ่มรอบการนัดในเด็กกลุ่มเสี่ยงเป็นทุก ๓ เดือน เพื่อให้มีโอกาสได้พบผู้ปกครองได้มากขึ้น เพื่อพัฒนาทักษะในการดูแลสุขภาพช่องปากแก่เด็กต่อไป

-ในการประชุมสรุปผลงานทันตสาธารณสุขของเครือข่ายพรานกระต่าย จะมีการพิจารณาว่าพื้นที่เขตใดที่มีจำนวนเด็กฟันผุจำนวนมาก ซึ่งต้องมีการพิจารณาระดมสมอง เพิ่มเติมกิจกรรมที่จะลงในกลุ่มรพ.สต.ที่มีร้อยละการเกิดฟันผุในเด็ก 0-2 ปีที่สูงขึ้น เช่น วัชชะโอน โปธิพัฒนา ลานไผ่ เพื่อลดการเกิดฟันผุในเด็ก ๓ ปีต่อไป

- จะนำข้อมูลจำนวนเด็กกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงว่ามีจำนวนเท่าใดเพื่อมาประเมินการจัดบริการทาฟลูออไรด์ว่านิชว่าควรจัดสรรวัสดุในการทำงานเท่าใด

เอกสารอ้างอิง

๑ Al-Shalan. Saudi parents knowledge of and attitude toward to prevention of dental caries. Saudi dent J 2003; 15(1): 21-31.

๒ Saied-Moallemi Z, Virtanen JI, Ghofranipour F and Murtomaa H. Influence of mothers' oral health knowledge and attitudes on their children's dental health. Eur Arch Paediatr Dent 2008; 9(2): 79-83.

๓ Elena B, Petr L. Oral health and children attitudes among mothers and schoolteachers in Belarus. Stoma Bal Dent Max J 2004; 6: 40-3.

๔ พัชรี เรืองงาม. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับโรคฟันผุเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอขามเฒ่าศรีสุรินทร์ จังหวัดกำแพงเพชร.ว.ทันต. ๒๕๕๖; ๑๘(๒): ๙-๒๒.